

De groote bekoring van Bali gaat echter uit van de producten van de levende kunst der bevolking, die door Straat Bali als met een mes is gescheiden van Oost Java. Indien men hierbij de schoone natuur, die in klein bestek zoo sterk varieert, volgt, kan men begrijpen, dat een bezoek aan dit eiland onvergetelijk is.

C. G. G. J. van STEENIS.

TIJGERS en PAUWEN

„Waar tijgers zijn, zijn ook pauwen” luidt een bekende spreekwijze.

Of het omgekeerde ook waar is: dat, waar pauwen zijn ook tijgers voorkomen, valt te betwijfelen, of men moet den toetoel, den panter, ook als „tijger” beschouwen. En er zou wel meer op de boven aangehaalde stelling vallen af te dingen, want op Sumatra, het land van de tijgers bij uitstek, komen, volgens de laatste onderzoekingen, geen pauwen voor, of meer voor.

Maar ergens zal zoo'n uitspraak toch wel op berusten.

J. H. VAN BALEN, de schrijver van „De Dierenwereld in Insulinde” tracht de oplossing te vinden in de veronderstelling, dat de tijgers de pauwen als hoofdvoedsel gebruiken en omgekeerd de pauwen weer azen op de uitwerpselen van de tijgers. Nu, naar mijn meening, is vooral het eerste gedeelte dezer hypothese een beetje erg gewaagd.

De pauw is wel een van de waakzaamste vogels, die er bestaan. Niets, letterlijk niets, ontgaat er aan zijn alziend oog. Probeer maar eens een boom te besluipen, waarin pauwen, zoo tegen zonsondergang, zich hebben neergezet om den nacht door te brengen. Een takje, dat zich onverwachts beweegt, een glimp van een onbekend of verdacht voorwerp, en weg zijn ze.

Om geluid geven ze niets, dat wil zeggen, het trekt wel hun aandacht, maar ze vluchten er niet voor; eerst moeten ze *zien*, maar dat kunnen ze dan ook, op honderden meters afstand. Dat dan een tijger, die wel onhoorbaar maar niet onzichtbaar sluipen kan, een pauw zou verrassen, lijkt mij dan ook vrijwel uitgesloten.

Misschien is het mogelijk, dat de aanblik van een tijger de pauw verlamt. Want bij een plotselinge schrik treedt bij een pauw, evenals bij boschkippen en bij de *Pitta's*, de grondlijsters, een soort verlamningsverschijnsel op, *s a w a n*, noemen de inlanders dat. Eens heb ik dat zelf bij een pauw gezien.

Ik had opgemerkt, dat een vijftal pauwen, waaronder een mannetje met een mooie staart, 's avonds tegen vijf uur op een afgeogoste *h o e m a*, vlak tegen het bosch aan, gingen azen. De grond was, tusschen de afgesneden stengels, natuurlijk nog bedekt met uitgevallen padi-korrels; het was voor hen een gedekte tafel. En daar ik het op de pauwstaart voorzien had, verschool ik me op een middag in den boschrand, in een hooge bos *a l a n g - a l a n g*. Voor de zekerheid had ik de halmen boven mijn hoofd samengebonden en de openingen in de zijwanden aangevuld met uitgetrokken gras en zoo zat ik, geheel gedekt, met mijn rug naar het bosch toe en met alleen een kleine opening in de richting van de hoema.

Opeens hoorde ik een geschuifel vlak achter me. Nu ben ik al eens meer door een slang verrast, die mij van achteren tusschen de beenen doorkroop, en

aangezien het daar in die buurt wemelde van giboegs, zwarte cobra's en oelar welang, voelde ik me niet zoo heel erg op mijn gemak. Toen het geschuifel, nu in de onmiddellijke nabijheid achter mijn rug, zich herhaalde, keerde ik mij vrij bruusk om. En daar, op geen halven meter van mij af, stond een pauw, een wijfje, dat uit het bosch naar den akker was komen sluipen.

Bij den plotselingen aanblik van mijn hoofd, dat uit den graspol te voorschijn kwam, zakte het dier ineen en bleef met uitgespreide vleugels en absoluut verlamde pooten op den grond liggen. Ik heb den vogel bevoeld, het hart klopte nog, de oogen waren gesloten. Daar het mij om het mannetje te doen was, liet ik het beest verder op de plaats liggen.

Na een half uurtje ongeveer hoorde ik weer eenige beweging en zag het dier nu overeind zitten, de vleugels weer opgevouwen. De oogen waren nu weer open en na nog een kleine tien minuten deed de vogel pogingen om weer op te staan en na eerst een paar vergeefsche keeren, lukte het tenslotte en enkele oogenblikken later was ze weer verdwenen.

Hetzelfde verschijnsel van plotselinge schrikverlamming treedt ook op bij boschkippen, die onder een bamboemandje gevangen worden. Soms nog dagen lang, gedurende de gevangenschap, zijn de pooten volkomen machteloos. Het ergste is het bij de *Pitta's*. Als deze vogels gejaagd worden, loopen ze naar een bamboestruik, om zich daar tusschen de dichte wortels te gaan verschuilen. Komen dan eenige menschen van verschillende kanten plotseling naar dien struik toe, dan schrikt de vogel zoodanig, dat hij of zij geheel verlamd blijft liggen. Jagers, die deze dieren nogal eens meebrengen, verzekerden mij, dat de vogels door of met behulp van drijvers op deze wijze waren gevangen. Alleen een zorgvuldige, langdurige massage en het indruppelen van water in den bek en een paar keer baden, konden de beestjes weer bijbrengen.

Om nu weer tot de tijgers terug te keeren, is het natuurlijk mogelijk, dat de plotselinge aanblik van zoo'n verschrikkelijken tijger op een pauw een dergelijke verlamme uitwerking heeft, maar waarschijnlijk is het niet, want als ze werkelijk steeds in elkaars nabijheid leven, dan moeten ze toch teveel aan elkaar gewend zijn, dan dat het aanschouwen alleen dergelijke verlamingsverschijnselen kan te voorschijn roepen. Neen, als de spreuk waarheid bevat, geloof ik, dat de oplossing in een andere richting gezocht moet worden.

Pauwen slapen 's nachts en waken overdag. Tijgers doen juist omgekeerd. En waar en hoe zou rimau een rustiger dutje kunnen doen, dan onder bewaking van den meest oplettenden schildwacht, dien men zich in kan denken? Maar daar een tijger in het verborgene leeft, is het natuurlijk uiterst moeilijk om daaromtrent eenige zekerheid te verkrijgen.

Uit eigen aanschouwing weet ik echter, dat bijvoorbeeld kidangs en zwijnen bij voorkeur de nabijheid van pauwen en boschkippen zoeken. Kidangs, die anders na elke twee of drie happen den kop opheffen en om zich heen staren en gespannen naar onraad luisteren, kunnen dan minuten achtereen rustig grazen.

Maar, zooals bij de meeste zaken, alles heeft twee kanten. En er is dan ook inderdaad een andere uitleg voor het elkaars nabijheid zoeken. Want, vooral de zwijnen, zitten vol teken, de z.g. „varkensluizen”. De boschkippen zijn daar dol op en als het zwijn lekker ligt te rusten, komen de kippen naderbij en be-

ginnen hun makker te „ontluizen”. De varkens genieten van deze operatie en ik heb gezien, hoe zij zich op den rug wentelden en hun voorpooten optrokken om op die manier hun buik en oksels te laten bewerken.

Misschien ligt de oplossing wel in het midden; de vogels het ongedierte, de kidangs en zwijnen het ontluizen en de waakzaamheid.

Wie zal het zeggen?

Kedokangaboës, SS/WL.

J. A. VAN DER VEGTE.

Losarang.

Naschrift. — Wij hebben bovenstaand artikel met genoegen opgenomen, aangezien waarnemingen in de vrije natuur over dergelijke bij uitstek schuwe vogels als de Javaansche pauw nog maar zelden op schrift zijn gesteld en mogelijk anderen aanleiding kunnen geven hun bevindingen ook eens in dit tijdschrift mede te deelen.

Hoewel wij allerminst willen beweren, dat jachtverhalen *altijd* met een korreltje zout moeten worden genomen, leek het ons toch wenschelijk het oordeel omtrent een en ander te vernemen van een veld-ornitholoog bij uitnemendheid. Dr M. BARTELS Jr, die zoo vriendelijk was het artikel „Tijgers en pauwen” kritisch toe te lichten en aan te vullen.

Red.

Het samen voorkomen van twee diersoorten in bepaalde streken — en dan vooral vroeger! — is m.i. uitsluitend toe te schrijven aan het toevallig goed vol-
doen van die streken aan de levensbehoeften dezer beide dieren: een afgelegen park- of savannelandschap, waar de pauwen hun voornaamste voedsel, graszaden, in overvloed vinden en de tijgers kunnen (of konden) leven van de zwijnen, herten en kidangs, die in zulke gebieden gewoonlijk veelvuldig voorkomen.

De veronderstelling, dat de pauwen wellicht een belangrijke prooi zouden zijn voor de tijgers kan ik met stelligheid verwerpen. Daarvoor is de pauw te klein, te schuw en te weinig algemeen. Wel geloof ik, dat de panter als een vrij belangrijke vijand van de pauw beschouwd kan worden, al vond ik slechts éénmaal de overblijfselen van een verscheurde, volwassen pauw, waarvan ik mag vermoeden, dat die ten prooi was gevallen aan een panter. En toen betrof het bovendien nog een hen, die waarschijnlijk op het nest was gegrepen.

De pauwen kennen natuurlijk het gevaar, dat hen van de zijde van hun natuurlijke vijanden bedreigt. Hebben zij „gevaarlijk roofwild” opgemerkt, dan vliegen zij op in de boomen en alarmeeren de omgeving door een zeer bepaalden, telkens herhaalden roep. Op deze gewoonte der pauwen wijzen althans zeer sterk mijn persoonlijke bevindingen te Tjidamar, aan de Zuidkust van Java. Daar vernam ik nl. het alarmgeschreeuw van de pauw speciaal vaak in den tijd, dat een troep adjags de omgeving van mijn kamp tot jachtterrein had uitgekozen. (Deze dieren jagen volgens mijn ervaring en die van mijn jachtcollega, de heer A. H. A. VAN MAARSEVEEN, hoofdzakelijk overdag en begeven zich daarbij ook in het open veld, zoodat ze dus waarschijnlijk door de pauwen dikwijls zullen worden opgemerkt).

Zouden de pauwen „azen op de uitwerpselen van den tijger”? Ook op deze vraag meen ik met beslistheid een negatief antwoord te moeten geven. De pauwen

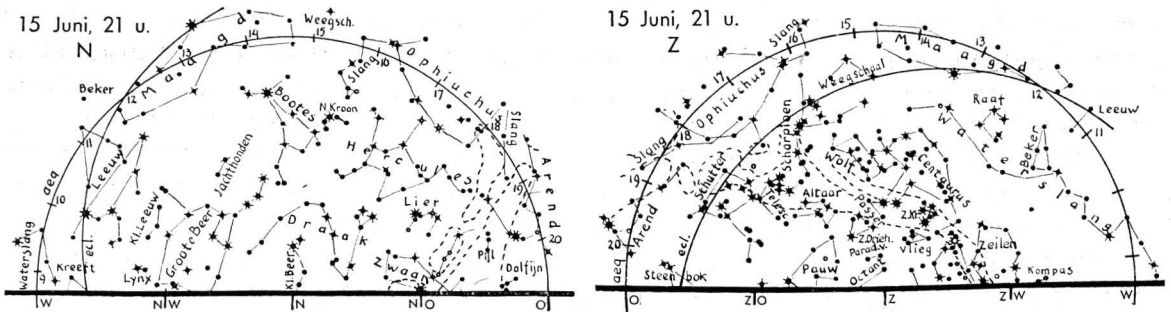
zouden het hoogstens voorzien kunnen hebben op de *mestkevertjes* en andere insecten, die op de faeces afkomen, doch ik vond de uitwerpselen van het groote roofwild (tijger, panter, adjag) nooit uit elkaar gehaald, zooals de pauwen dit wél geregeld doen met de uitwerpselen van karbouwen en van den banteng; zij blijven zoo liggen als ze gedeponeerd zijn, totdat ze geheel verdroogd zijn.

Evenmin acht ik het waarschijnlijk, dat de tijger het gezelschap der pauwen zou opzoeken „terwille van de veiligheid”. De tijger is niet, zooals b. v. het hert en de kidang, een dier dat steeds bedacht is op vluchten; voor hem is er geen vijand waarvoor hij zich gedurende zijn siësta zoo bijzonder in acht moet nemen, en een dergelijk „bondgenootschap” lijkt mij bovendien wat gecompliceerd toe, aangezien dan de tijger er steeds voor zou moeten zorgen door zijn „schildwacht” niet gezien te worden! Iets anders is het, wanneer verschillende diersoorten een soort veiligheidssymbiose aangaan, tegenover een gemeenschappelijken vijand; dit is een geval, dat in de natuur waarschijnlijk vrij vaak voorkomt.

En tenslotte de teken! Mij is over wegvangen van varkensteken door boschkippen niets bekend en noch mijn vader noch ikzelf hebben ooit een waarneming gedaan, die in deze richting zou kunnen wijzen. Wie geeft een bevestiging van deze observatie?

M. BARTELS Jr.

DE STERRENHEMEL IN JUNI



GELDIGHEID VAN DE STERRENKAARTJES:

15 Febr.	15 Mrt.	15 Apr.	15 Mei	15 Juni	15 Juli
5 u.	3 u.	1 u.	23 u.	21 u.	19 u.

Aan het begin van iedere maand gelden zij één uur later, aan het einde één uur vroeger.
MAANPHASEN. — L. K. 2 Juni; N. M. 9 Juni; E. K. 16 Juni; V. M. 24 Juni; L. K. 1 Juli.

PLANETEN. — MERCURIUS, morgenster, grootste elongatie (24° West) op 6 Juni, komt in het begin der maand te 4.5 u. op, maar verdwijnt in de laatste helft in de ochtendschemering.

VENUS komt als morgenster in grootste elongatie (46° West) op 27 Juni; opkomst 29 u.

MARS (R. K. 15.2; in de Weegschaal) is goed te zien; de ondergang verloopt van 4.7 u. tot 2.5 u. Op 20 Juni komen MARS en de MAAN in conjunctie.

JUPITER (R. K. 19.9 in de Schutter) komt op den 16den te 20.3 u. op en is gedurende het grootste gedeelte van den nacht aanwezig.

SATURNUS (R. K. 0.3 in de Visschen) is alleen in den nanacht te zien. De opkomst verloopt van 1.6 u. tot 23.8 u.

Leersum.

S. W. VISSER.